

DOI 10.51558/2490-3647.2025.10.1.459

UDK 37.01:14 Konfucije
221.7:17(510)

Primljeno: 07. 11. 2024.

Izvorni naučni rad
Original scientific paper

Nemanja D. Vukanović, Tatjana V. Mihajlović

ANALIZA I INTERPRETACIJA KONFUCIJEVIH ANALEKTA: PEDAGOŠKI PRISTUP

U radu se prikazuju Konfucijeve pedagoške ideje kroz analizu i interpretaciju njegovih razgovora sakupljenih u *Analektima*. Fokus je na ključnim pojmovima konfucijanstva, kao što su *ren* (čovječnost, čovjekoljublje/dobročudnost), *junzi* (plemenita, idealna, uzorna osoba), *dao* (put) i *li* (ritualno ponašanje / uljudnost). Ispituje se Konfucijev pristup obrazovanju, naglašavajući značaj učenja za lični rast i razvoj i doprinos zajednici. Njegove ideje o moralnosti, skromnosti, empatiji i prepoznavanju vrline u drugima istražuju se kroz dijaloge sa učenicima, prepoznate kao ključne karakteristike njegovog pedagoškog rada. Cilj teorijskog proučavanja je pedagoška analiza i interpretacija Konfucijevih *Analekta*. Ponuđene su implikacije za aktuelnu pedagošku teoriju i praksu, uključujući potrebu za kontinuiranim obrazovanjem, razvojem socijalno-humanističkih vještina, refleksijom učenika, kritičkim mišljenjem, intergeneracijskim i intrageneracijskim učenjem, dubljim razumijevanjem procesa učenja, samokultivacijom i samotransformacijom.

Ključne riječi: Konfucije; konfucijanstvo; pedagoške ideje; *Analekti*; *ren*; *junzi*; *dao*; *li*; kineska kultura; moralnost

1. UVOD

Vaspitanje i obrazovanje su temeljni stubovi svakog društva, a stare civilizacije su imale svoje jedinstvene pristupe ovoj oblasti. Iz drevnih vremena, narodi kao što su Sumeri, Egipćani, Persijci, Jevreji, Kinezi, Indijci, Japanci i drugi razvili su duboko ukorijenjene tradicije vaspitanja koje su oblikovale moralne vrijednosti, filozofiju života, a u nekim svojim segmentima uticale i na teorijsko oblikovanje današnjih pogleda na vaspitanje i obrazovanje. Najstarije ideje o ljudskoj moralnosti upravo nastaju među prvim civilizacijama u okviru „indijske i kineske, vavilonske i egipatske, grčke i rimske filozofije” (Vukasović 1977). Škole najstarijih civilizacija, bilo da su to konfucijanske škole, budističke vihāre ili škole zen meditacije, predstavljale su mjesta gde su se prenosile ne samo akademske vještine, već i društvene norme te duhovne i kulturne vrijednosti. Nastankom prvih civilizacija prelazi se od spontanog ka namjernom vaspitanju (Павловић 2016). Države starih civilizacija nekoliko hiljada godina prije nove ere imale su škole u kojima su se učile osnove čitanja i pisanja, ali i škole višeg reda za filozofiju, moral i elemente astronomije (Žlebnik 1970; Kačapor 2003; Ценић и Петровић 2005; Cenić i Petrović 2012). Takvo formalno obrazovanje nametnulo se kao neophodno, ali nije bilo isključivalo spontano vaspitanje i obrazovanje. Obrazovan čovjek toga vremena bio je onaj koji je sticao filozofsko obrazovanje (Feng 1971). Filozofsko obrazovanje u staroj Kini nije posmatrano kroz prizmu jedne filozofske misli, već je filozofska misao toga vremena bila splet različitih filozofskih mišljenja koja su u tom periodu postojala. Ključne filozofske misli drevne Kine širile su se kroz konfucijanstvo, legalizam, mohizam i daoizam (Feng 1971; Feng 1948; Loewe 2011; Buljan 2017). Tome u prilog ide i konstatacija da su „rani kineski tekstovi i mislioci obično klasifikovani kao ‘Konfucijanci’ (*Rujia* 儒家), ‘Daoisti’ (*Daojia* 道家) i ‘Legalisti’ (*Fajia* 法家)”, te da je pomenute kategorije sistematizirao dvorski historičar i astrolog Sima Tan (Buljan 2021: 34). Loewe (2005: 7) navodi da je „intelektualna istorija rane Kine često bila opterećena labavom i nedisciplinovanom upotrebom termina (...) prije nego što su ove kategorije primijenjene”. Loewe dalje tvrdi da je neprimjereno određene mislioece svrstati isključivo u jednu grupu, jer su dijelili mnogo zajedničkog zbog čega jasna razgraničenja skoro pa i nisu moguća. Iako su konfucijanstvo, legalizam, mohizam i daoizam predstavljali zasebne filozofske tradicije sa različitim naglascima, mnogi Kinezi su u toku svojih života bili izloženi uticaju različitih sistema mišljenja. Ipak, „preovlađujuća pretpostavka u vezi sa intelektualnom istorijom zapadne dinastije Han bila je da je konfucijanizam njen dominantni sistem mišljenja” (Buljan 2020:

5). „Konfucijanizam’ je apstrakcija i generalizacija – naizgled korisna, ali uvijek zamagljujuća – proizvod kontinuiranog intelektualnog angažovanja koliko i predmet tog angažovanja” (Nylan 2001: 3). Prema tome, termini konfucijanizam i konfucijanski ne odražavaju suštinu onoga što su predmoderni Kinezi podrazumijevali pod pojmom *Rujia* 儒家. Upravo zbog toga Loewe (2011) je oprezan u korištenju termina kao što su konfucijanizam, daoizam i legalizam. Za pojam konfucijanizam vezuje se Konfucije (Kongzi 孔子). Promovisao je ljudske vrline, obrazovanje i društvene odnose (Feng 1948). S druge strane, daoistička filozofija promovise ideju da ljudi treba da žive u skladu sa prirodnim tokom stvari i da se oslobode suvišnih napora (Feng 1948). Oba pravca su imala snažan uticaj na kinesku kulturu, etiku, obrazovanje i društvene norme. Kroz vijekove, filozofska misao drevne Kine se obogatila različitim oblicima mišljenja i pristupima, ali konfucijanstvo i daoizam su ostali ključni stubovi kineske filozofije.

2. KONFUCIJEVA VIZIJA OBRAZOVANJA U DUHU KONFUCIJANSTVA

Konfucije (551–479 p. n. e.; kin. 孔夫子, lat. Confucius) je ime koje se vezuje za drevnu Kinu i konfucijanstvo, te za filozofsku i pedagošku misao i školsku praksu toga vremena. Konfucijanska škola¹ je zapravo škola Ru Jia (儒家) ili Škola literata (Feng 1971). U Kini je poznat pod imenom *xianshi* 先師 – učitelj iz prošlosti ili najprestižniji učitelj (Goldin 2011). Bio je prvi privatni učitelj u Kini (Feng 1948). Njegovo učiteljstvo je imalo malo religioznih obilježja, a značajno više onih koja su se odnosila na učenje pravilnog postupanja u svakodnevnom životu (Vlahović 1973). Nezaobilazni dio u njegovom stvaralaštvu su pitanja vaspitanja i obrazovanja. Svoj život posvetio je obrazovanju ljudi i ubjeđivanju vladajućih struktura za sprovođenje njegovih pedagoških ideja u djelo (Tan 2017). Težio je da njegovi učenici budu „zaokruženi ljudi” (Feng 1971: 53) i samokultivisane osobe (Buljan 2022), koji će svoje znanje ustupati društvu u kome žive. Konfucijeva ideja kultivisane osobe (često označena kao *junzi* ili *džentlemen*) odnosi se na ljude koji nisu samo obrazovani, već i moralno uzorni, pristojni i odgovorni članovi društva. Павловић (1964) ističe da prevodioci nisu do kraja zadovoljni terminom *džentlmen* u značenju u kome se

---

1 „U pre-Han periodu nije bilo „škola” ili „akademija”, pa je anahronistički govoriti o, na primjer, „konfucijanskim” ili „daoističkim” tekstovima prije Sima Tana” (Buljan 2021); “Poznata lista od šest specijalnosti savremenog mišljenja koju je sastavio Sima Tan obično se tumači kao imenovanje ustanovljenih grupa ili škola ili ‘stranaka’, koje su bile povezane zajedničkom posvećenošću određenom skupu vjerovanja ili ideala, ali još uvijek nije dokazano da su kohezivne grupe tog tipa postojale u zapadnom Han periodu” (Loewe 2011: 3).

upotrebljava u konfucijanskoj filozofiji, ali ni drugi pojmovi poput gospodina i plemenitog čovjeka nisu odražavali šire moralne osobine čovjeka. Ovaj podatak ukazuje na veoma složen zadatak prevođenja na evropske jezike, što i Павлович (1964) kroz nekoliko primjera objašnjava u uvodnom dijelu knjige. Kultivisani ljudi posjeduju vrline kao što su iskrenost, saosjećanje, pristojnost i poštovanje prema drugima. Konfucije je vjerovao da obrazovani pojedinci imaju moralnu obavezu prema društvu. Oni treba da koriste svoja znanja i vrijednosti kako bi služili zajednici, pridržavajući se društvenih normi i doprinoseći harmoničnom funkcionisanju iste te zajednice. Kultivisani ljudi, prema Konfucijevim učenjima, treba da budu uzor drugima i da podstiču pozitivne promjene kroz svoje postupke i pristup životu. Idealna ličnost, prema Konfuciju, je od ključnog značaja za napredak civilizacije i ima tri karakteristike: okrenuta je ka budućnosti i ima vodeću ulogu u moralnom životu društva u kome živi, plemenitog je karaktera koju svi prepoznaju, može da inspiriše ljude da se poboljšaju (Huang 2014). Put do plemenite osobe označene kao *junzi* Konfucije izlaže u *Analektima* (*Lunyu* 論語, *Rasprave*) – djelu iz koga se najbolje mogu spoznati njegovi obrazovni principi i pravila kojima se rukovodio.

U periodu od 136. godine p.n.e. pa do 1905. godine proučavanje *Pet klasika* (*Wǔjīng* 五經) bilo je sastavni dio kurikuluma za polaganje državnih ispita za kinesku carsku birokratiju (Nylan 2001). To ne znači da je poznavanje klasika bila privilegija samo carskih činovnika u predmodernoj Kini, oni su za Istočnu Aziju bili otprilike ono što je Biblija značila za hrišćane (Nylan 2001). Pored *Pet klasika*, intelektualna tradicija u duhu konfucijanstva može se identifikovati i u klasiku *Četiri knjige* (*Sishū* 四書) (Tan 2017). *Četiri knjige* je djelo sastavljeno od četiri konfucijanska teksta. Da bi neko u kasnoj carskoj Kini postigao potpunu pismenost, morao je odlično poznavati „*Pet klasika*, *Četiri knjige*, glavne komentatorske tradicije, istorije dinastija i velike književnosti” (Nylan 2001: 6). Iako je smatrao da treba učiti kroz život, jer je učenje doživotni napor usmjeren na oblikovanje života izuzetne moralnosti i postizanja vrlinskog stanja, Konfucije nije odbacivao učenje iz knjiga (Kim 2004). Svaka knjiga iz *Četiri knjige* opisuje određen problem, *Veliko učenje* (*Daxue* 大學²), *Analekti* (*Lunyu* 論語³), *Mencius* (*Mengzi* 孟子) i *Skladna ravnoteža u svakodnevnom poslovanju* (*Zhongyong* 中庸) (Tan 2021). Unutar kanona, dva teksta se ističu po svojoj ekspoziciji u vezi sa nastavom i učenjem: *Analekti* (*Lunyu* 論語) i *Zapis o podučavanju i učenju* (*Xueji* 學記). Dakle, *Analekti* su dio *Četiri knjige* (*Sishū* 四書), a *Zapis o podučavanju i učenju* (*Xueji* 學記) je dio *Pet klasika* (*Wǔjīng* 五經).

² ili Veliko znanje (Букић 2017)

³ ili Razgovori (Букић 2017)

Nekoliko vijekova nakon Konfucijeve smrti pristupilo se pretvaranju njegovih ideja u pisani oblik – u male knjige, i to je ono što danas nazivamo *Analektima*, dok je *Zapis o podučavanju i učenju* nastao za vrijeme Zaraćenih država (475–221. p.n.e.) ili vladavine dinastije Han (202 g. p.n.e. – 220 g.n.e.) (Xu et al. 2016). *Zapis o podučavanju i učenju* se bavio različitim aspektima konfucijanske filozofije i nudio dodatna objašnjenja i interpretacije Konfucijevih učenja. Ova knjiga je doprinijela širenju i produbljanju razumijevanja konfucijanske filozofije u kasnijim periodima kineske historije.

2.1. Konfucijevi *Analekti*

Analekti predstavljaju svojevrsnu Bibliju u konfucijanskom duhu (Павловић 1964; Ni 2014), „najsvetiju knjigu u konfucijanskoj tradiciji” (Ames 2011: 10), u kojoj je najviša vrlina plemenitost (Ђукић 2017). Iako je obavljao religiozne obrede, može se reći da su njegova djela više usmjerena na ispravno postupanje u životu nego što su religijski obojena (Vlahović 1973). „*Analekti* je djelo nekoliko generacija Konfucijevih učenika, nastajalo u razdoblju od dvjesto do trista godina. Najraniji dijelovi napisani su ubrzo nakon smrti Učitelja 479. prije Hrista” (Buljan 2022: 253). Prema tome, većinu dijaloga u *Analektima* pokrenuli su Konfucijevi učenici, što implicira da je Konfucije održavao otvoren um prema svojim učenicima kao i prema samom dijalogu (Han 1996; Shin 2012, prema Woo 2020). *Analekti* se sastoje od niza kraćih poglavlja, svako sa zapisima o Konfucijevim učenjima i razgovorima sa njegovim učenicima. Djelo predstavlja ključni izvor za razumijevanje konfucijanske filozofije, moralnih vrijednosti i društvenih normi. *Analekti*⁴ se smatraju najvažnijom zbirkom Konfucijevih izreka i počinju idejom o zadovoljstvu učenja što je svojevrs-tan topos konfucijanske filozofije (Reichenbach & Kwak 2020). Predstavljaju složenost Konfucijeve ličnosti, otkrivajući dvije strane njegovog mišljenja u vremenu i društvenom kontekstu (Павловић 1964).

Kroz *Analekte* se može pronicati u Konfucijeve principe učenja i nastave. Proces učenja se odvijao dijaloškom metodom. Ta metoda se razlikovala u zavisnosti od toga ko je bio sagovornik, pa pretpostavljamo da su njegove riječi imale značenje uz određeni kontekst i nisu bile zamišljene kao univerzalna simplifikacija. Plemenitost u *Analektima* kao najviša vrlina ima centralno mjesto u konfucijanskim učenjima, jer podstiče ljude da budu velikodušni, blagi i dobronamjerni prema drugima. Međutim,

---

⁴ U knjizi *Лаоце, Конфуције, Чуангце* navode se pod imenom *Aforizmi*, a *Analekti* su odomaćen termin kod nas i na Zapadu (Павловић 1964).

ren (čovječnost, čovjekoljublje) obuhvata širi spektar moralnih vrlina i odnosi se na dublje razumijevanje i saosjećanje sa drugima. Neki istraživači doveli su u pitanje autentičnost *Analekta* s obzirom na to da su nastali nekoliko vijekova nakon Konfucijeve smrti (Tan 2013). Uzimajući u obzir da je *Analekte* sastavilo više generacija Konfucijevih učenika nekoliko vijekova nakon njegove smrti, opravdano se može dovesti u pitanje autorstvo, porijeklo, prevod. Sličnu konstataciju iznosi i Buljan (2020) pišući o porijeklu predmodernog kineskog filozofskog djela *Chunqiu fanlu* (CQFL), ističući da se određeni dijelovi mogu pripisati Dongu Zhongshuu, dok drugi potiču iz različitih izvora. U tradicionalnoj Kini se vjerovalo da su sadržaji *Analekta* sastavljeni odmah nakon Konfucijeve smrti 479. godine prije nove ere, dok savremeni autori smatraju da je tekst skupljan tokom dva do tri vijeka i da se zbog toga ne može smatrati pouzdanim zapisom Konfucijevih riječi (Eno 2015).

Eno (2015) navodi da postoji grupa ključnih etičkih pojmova čije je značenje tako fleksibilno, suptilno pa i sporno da se čini najboljim jednoznačno ih i ne prevoditi. *Ren* (仁) je sveobuhvatna etička vrлина: dobrotа, čovjekoljublje, dobrotvornost, čovječnost; *junzi* (君子) je idealno etička i sposobna osoba, nosilac moći u svom prvobitnom značenju, uzorna, plemenita osoba; *dao* (道) označava formulu učenja ili vještine koja je ključna za neko područje djelovanja: umjetnost, samokultivisanje, transformacija svijeta; *li* (禮) – ritualne institucije Zhou dinastije kojima je Konfucije bio gospodar: opseg ponašanja podložan širokoj kategoriji označenoj ovim pojmom kreće se od političkog protokola do sudske ceremonije, vjerskog obreda do seoske proslave, svakodnevnog bontona do discipline ličnog ponašanja kad se osoba nalazi sama (Eno 2015). Eno (2015) dakle navodi da su *ren*, *junzi*, *dao* i *li* ključni pojmovi koji odražavaju etičku perspektivu Konfucijeve filozofije. Svi ovi pojmovi su ključni za razumijevanje konfucijanske etike i filozofije i imaju dubok uticaj na kinesku kulturu i društvo. Kako je *ren* sveobuhvatna etička vrлина, Woo (2020) ga smatra „suštinom pedagogije” (Woo 2020: 47)

2.2. Konfucijantvo

Posljednjih godina u Kini raste interesovanje za tradicionalne kineske studije, a o Konfuciju i konfucijanstvu se sve više govori i u široj javnosti (Liang 2023). Konfucijanstvo se štaviše posmatra kao zvanična ideologija (Cenić i Petrović 2012), kao kineski način života posljednjih dvije hiljade godina (De Bary et al. 1960, prema Yao 2000), kao „najstarija i najcjedenija filozofija Kine” (Goldin 2011: 1) i najslavnija filozofska epoha bilo koje drevne kulture (Goldin 2011), kao bogata

istorijska, politička, filozofska i sociokulturna tradicija (Tan 2017), kao religija prožeta kultom predaka, obožavanjem duha prirode, astrološkim saznanjima i Konfucijevim moralnim načelima (Kačapor 2003), kao religiozno-filozofsko učenje (Вујанић и остали 2011), te kao dominantna religija i zvanična državna ideologija (Васильев 1987). Pokušavajući da dokažu krajnje značenje Konfucijevog puta moderni zagovornici Konfucijevog preporoda ističu da je konfucijanstvo „svjetski pogled, društvena etika, politička ideologija, naučna tradicija i način života u Kini povezan sa tradicijom” (Nylen 2001: 3). Nylen (2001), međutim, ističe da su na ovaj način autori govoreći o konfucijanskoj klasičnosti samo još više zamućivali terminologiju. Lionel M. Jensen u djelu *Manufacturing Confucianism* (1997) navodi da je termin „konfucijanizam” zapadnjački izum. Uvažavajući prethodno navedeno polazimo od pretpostavke da je konfucijanstvo složena tradicija koja uključuje filozofske, etičke, sociokulturne, političke i religijske elemente kineske kulture, istovremeno „ne razdvajajući konfucijansku istoriju od ostatka istorije i civilizacije u Kini ili Istočnoj Aziji” (Nylen 2001: 3). Prethodnim navodima nismo nastojali definisati „konfucijanstvo”. Naprotiv, željeli smo ukazati na složenost ovog konstrukta. I Loewe (2011) na početku svoje knjige ukazuje da ne postoji opšteprihvaćen dogovor o tome šta taj pojam znači. Ali, to ni u kom slučaju ne znači da vjeru u sveukupne moći neba, vjerske obrede, pridavanje značaja hijerarhijama i pravilima ponašanja, poštovanje Konfucijevih ideala, idealizovan pogled na zapadnu Džou dinastiju treba dovesti u pitanje kao dio integrisanih elemenata „konfucijanizma” iz doma Songa ili čak Tanga (Loewe 2011). Ono što je u današnjem kontekstu sporno jeste da su te ideje bile sistematičan ili ortodokсни okvir za život u doba Zapadnog Hana (Loewe 2011). Pisati o konfucijanstvu a ne spomenuti Donga Zhongshua – „velikog konfucijanca” i značajnog utemeljitelja Han „konfucijanizma” kao državne ideologije u vrijeme dinastije cara Wua 武帝 (156–87 p.n.e.), gotovo je i nemoguće. U knjizi *Dong Zhongshu, a 'Confucian' Heritage and the CHUNQIU FANLU* vodi se rasprava o životu, spisima i dostignućima Donga Zhongshua, kao i autentičnosti djela *Chunqiu fanlu*. Međutim, „te sumnje nisu sprečavale neke ugledne naučnike da citiraju to djelo kao dokaz snažnog konfucijanizma koji je preovladavao u doba Hana, a čiji je Dong Zhongshu bio glavni protagonista” (Loewe 2011: 1).

Cilj našeg proučavanja je pedagoška analiza i interpretacija *Analekta*. Najprije će se pristupiti analizi glavnih koncepata koji su prepoznati kao nosioci pedagoških ideja, a potom će se ukazati na pedagoške implikacije *Analekta*. U radu se koristi metoda teorijske analize (i sinteze) i istorijska metoda. Korištena je tehnika analize sadržaja i instrument Protokol za evidenciju pedagoških ideja sabranih u *Analektima*.

Jedinica analize su Konfucijevi razgovori sa učenicima (pojedinačni analekti) kao sekundarni izvori na engleskom jeziku u onlajn verziji⁵.

2.3. Konfucijeve pedagoške ideje u *Analektima*

Da je Konfucije smatrao sklonost ka učenju rijetkom pojavom, potvrđuje u sljedećoj izjavi: Učitelj je rekao: „U gradu od deset domaćinstava, sigurno će biti jedan koji je odan i pouzdan kao ja. Ali neće biti nikoga ko toliko voli učenje!” (*Analekti* 5. 28)⁶ Dakle, ljudi sa vrlinom odanosti i pouzdanosti nisu rijetki i to predstavlja osnovnu moralnu vrlinu Proljeća i Jeseni⁷, ali je sklonost ka učenju vrlina viša i rjeđa od odanosti i pouzdanosti.

U prvoj knjizi *Analekta* Konfucije razgovara sa svojim učenicima i obraća im se riječima: „Učitelj je rekao: Učiti i određeno vrijeme vježbati ono što je neko učio, zar to nije zadovoljstvo? Kad prijatelji dolaze iz dalekih krajeva, nije li to radost? Ako osoba nešto ne zna, a ne ljuti se – zar to nije plemenita osoba?“ (*Analekti* 1. 1)⁸ Konfucije, dakle, poručuje učenicima da je zadovoljstvo učiti. Osim toga zadovoljstva naglašava se i vježbanje, što ukazuje na učenje s ciljem veće trajnosti znanja. Konfucije apostrofira potrebu učenja radi sebe samoga s ciljem samoostvarenja, što predstavlja viši nivo učenja. Zadovoljstvo za Konfucija nije samo u učenju, već i u odnosu sa prijateljima. Prijateljstvu se treba radovati, jer građenjem prijateljstva učvršćuju se međuljudski odnosi, društvena povezanost i razmjena ideja. McEwan (2016) navodi da je u današnjim pedagoškim i didaktičkim teorijama gotovo izostavljeno stanovište da je učenje društvena, a ne isključivo individualna stvar. Da sreća pozitivno korelira sa ostvarivanjem bliskih prijateljskih odnosa pokazala je i najveća longitudinalna harvardska studija o sreći (Waldinger, Schulz 2023). Posljednjim dijelom Konfucije naglašava da zbog neprepoznavanja talenata i svega onoga

⁵ Analekti su objavljeni pod nazivom *The analects of Confucius, An Online Teaching Translation* sa naznakom da su namijenjeni neprofitnim obrazovnim ustanovama i za ličnu upotrebu. Autor je prof. dr Robert Eno sa Univerziteta Indiana Bloomington, čija je sfera interesovanja rana kineska istorija, paleografija Kine prije Qin-a i kineska filozofija, a sadržaj je dostupan na linku: <https://scholarworks.iu.edu/dspace/handle/2022/23420>. Tekst su preveli autori rada.

⁶ The Master said, In a town of ten households, there will surely be one who is as loyal and trustworthy as I. But there will be none who loves learning as much!

⁷ Proljeće i Jesen (Chunqiu) označava period u kineskoj istoriografiji koji se odnosi na razdoblje od 722. do 481. p.n.e. tokom dinastije Zhou u Kini. To je naziv za godišnji zapis ili ljetopis koji se tradicionalno pripisuje Konfucijevim učenicima i koji bilježi događaje iz tog vremena.

⁸ The Master said: To study and at due times practice what one has studied, is this not a pleasure? When friends come from distant places, is this not joy? To remain unsoured when his talents are unrecognized, is this not a *junzi*?

što je čovjek savladao, ne treba gubiti nadu, već biti strpljiv i očuvati vjeru u sebe. Osoba ne može biti plemenita ukoliko ne izgradi korijene vrlina. Konfucije navodi da moralnost i vrlina nisu ono što se vidi spolja, već ono što se pokazuje u postupanju sa drugim osobama. Prema tome, moralno ponašanje i djelovanje je najviša faza moralnog razvoja ličnosti (Mikanović 2016), koje se manifestuje upravo kroz odnos sa drugim ljudima. Treba biti iskren u svojim riječima i postupcima, jer je to ono što unapređuje međuljudske odnose. U tom kontekstu Konfucije prikazuje *rena* (仁), osobu koja posjeduje osobine čovječnosti, dobrote, čovjekoljublja i dobrotvornosti. Bez obzira na to da li je riječ o *junziju* i *renu*, osoba treba da preispituje svoje vrline s namjerom unapređenja karaktera. Osoba koja je svjesna svojih ograničenja, što u suštini i jeste odlika introspekcije, skromna je i pokazuje otvorenost ka učenju i svjesnost granica vlastitog znanja (Zhao 2013): „Master Zeng⁹ je rekao: „Svakog dana preispitujem sebe u tri tačke. Kada planiram za druge, da li sam bio lojalan? U društvu sa prijateljima, da li sam bio vjeran? I da li sam primijenio ono što mi je prenijeto?““ (Analekti, 1. 4)¹⁰

U *Analektima* (1.4) jedan od Konfucijevih učenika ističe potrebu stalnog preispitivanja kako bi procijenio svoje ponašanje, u čemu prepoznajemo korijene onoga što danas nazivamo introspekcijom (samoposmatranjem) i (samo)refleksivnom praksom: „Učitelj je rekao: „Ako plemeniti čovjek nije ozbiljan, neće biti uvažavan; ako ne uči, neće biti stabilan. Glavni principi su odanost i povjerenje. Nema prijateljstva sa onima koji nisu na istom nivou. Ako napraviš grešku, ne plaši se da je ispraviš.““ (Analekti 1. 8)¹¹ U ponašanju plemenite osobe ističu se, dakle, vrline poput važnosti i ozbiljnosti. Od plemenitih osoba se očekuje da budu ozbiljne u svojim postupcima i preuzimaju odgovornost za svoje riječi i djela. Samo takav pristup može privući poštovanje drugih. Osoba ne treba govoriti o temama koje ne razumije. Učenje se smatra ključem za sticanje i održavanje svih vrlina koje Konfucije zagvara (Zhao 2013). Plemenite osobe treba da budu odane svojim vrijednostima, porodici i društvu i da budu pouzdani u održavanju svojih obećanja i riječi. Bliskost s ljudima koji imaju iste moralne osnove olakšava očuvanje ovih vrijednosti u svakodnevnom životu. Plemenite osobe treba da budu spremne priznati svoje greške i truditi se da ih isprave. Otvorenost za samoispitivanje i samopoboljšanje ključna je

⁹ Jedan od Konfucijevih učenika Zeng Shen 曾參 (Master Zeng), c. 505–436 (Eno 2015)

¹⁰ Master Zeng said: Each day I examine myself upon three points. In planning for others, have I been loyal? In company with friends, have I been trustworthy? And have I practiced what has been passed on to me?

¹¹ The Master said: If a *junzi* is not serious he will not be held in awe. If you study you will not be crude. Take loyalty and trustworthiness as the pivot and have no friends who are not like yourself in this. If you err, do not be afraid to correct yourself.

karakteristika konfucijanskog puta. U suštini, primjena konfucijanske moralnosti u kontekstu učenja i samoobrazovanja podrazumijeva dosljednost u poštovanju vlastitih vrijednosti, odgovornost u ispunjavanju obaveza, otvorenost za samorefleksiju i poboljšanje, te saradnju s drugima koji dijele slične etičke principe. Ovi aspekti mogu doprinijeti ne samo individualnom razvoju, već i izgradnji pozitivnog i etički orijentisanog obrazovnog okruženja.

„Master Zeng¹² reče: "Plemenita osoba ne traži da bude sita, niti traži udobnost u domu. Brza je u djelima, ali oprezna u riječima. Kada se približi Putu, ispravlja se. To se može nazvati istinskom ljubavlju prema učenju."” (*Analekti* 1. 14)¹³ Master Zeng, kako vidimo, ne teži materijalnom bogatstvu i udobnostima. Umjesto toga, naglašava važnost neprestane potrage za znanjem. Takođe, ističe da plemenita osoba ne traži udobnost u svom domu. Pretpostavljamo da se ne prepušta raskoši i luksuzu, već je fokusirana na razvijanje moralnih vrлина i odnosa s drugima. Plemenita osoba treba da bude vješta u svom ponašanju i oprezna u svojoj komunikaciji. Ovaj aspekt se odnosi na važnost etičkog ponašanja i pravilnog govora. Međutim, akcija je važnija od riječi, a poštovanje prema drugima je važnije od verbalnog ubjeđivanja (Lipson & Binkley 2004). Treba biti u blizini osoba koje slijede moralni put (*dao*) i kroz takav odnos se kultivisati. Na kraju, savetuje plemenitoj osobi da se boji ispravljanja sopstvenih grešaka. To podrazumijeva sposobnost samoproučavanja i korigovanja vlastitih nedostataka.

„Učitelj je rekao: "Nemoj biti zabrinut što niko ne prepoznaje tvoje vrline. Brini se da ti možda ne prepoznaješ vrline drugih."” (*Analekti* 1. 16)¹⁴ Ovaj kratki izraz sažima nekoliko važnih moralnih poruka:

Skromnost – Učitelj podsjeća svoje sljedbenike da ne trebaju brinuti za lično priznanje ili pohvale. Umjesto toga, ističe da je važno da ostanemo skromni i ne tražimo pretjerano pažnju i priznanje drugih. Skromnost je ključna vrлина u konfucijanskoj filozofiji, pa takvu skromnost neki autori nazivaju „epistemološkom skromnošću” (Reichenbach & Kwak 2020: 5).

Empatija i prepoznavanje vrijednosti drugih – Učitelj ističe da trebamo biti zabrinuti ako ne prepoznamo vrline drugih. Trebamo biti sposobni da prepoznamo

---

¹² Master Zeng je Zeng Shen (曾參), jedan od učenika koji je najvjerovatnije imao najveći uticaj na oblikovanje konfucijanske škole. (Eno 2015)

¹³ The Master said: A *junzi* is not concerned that food fill his belly; he does not seek comfort in his residence. If a person is apt in conduct and cautious in speech, stays near those who keep to the *dao* and corrects himself thereby, he may be said to love learning.

¹⁴ The Master said: Do not be concerned that no one recognizes your merits. Be concerned that you may not recognize others’.

kvalitete, vrijednosti i doprinose drugih ljudi. Ova empatija je važna za izgradnju međuljudskih odnosa i zajednice.

Naglašavanje moralnih vrijednosti – Ova poruka podsjeća na važnost vrednovanja moralnih i etičkih kvaliteta kod drugih. Konfucijeva filozofija se temelji na razvoju morala i vrlina, a prepoznavanje tih vrlina kod drugih je korak u izgradnji moralnog društva, tj. kada svaka osoba izgradi karakter prema vrlinama koje filozof zastupa, „tek tada društvo može biti vrlinsko” (Doupe 2012: 2).

„Učitelj je rekao: ”Sa petnaest godina posvetio sam se učenju, sa trideset godina postao sam samostalan, sa četrdeset godina nisam više bio zbunjen, sa pedeset godina shvatio sam Božju volju, sa šezdeset godina moje uši su bile usklađene sa pravilima, a sa sedamdeset godina mogao sam da činim sve što želim slijedeći svoje srce, a da ne prekršim pravila.”” (*Analekti* 2. 4)¹⁵ Konfucije je svoj životni put objasnio kroz različite životne faze. Sa petnaest godina se posvetio učenju. To ilustruje njegovu rano izraženu želju za sticanjem znanja o *dau*, odnosno uzdizanjem sopstvenog duha. Posvetio je pažnju učenju autoritativnih tekstova, prije svega *Knjige pjesama*, *Mijene* i dr. Takođe, učio je šest vještina, kao i učenje i izvođenje obreda (*li*). Sa trideset godina, razvio je čvrste moralne i etičke principe. To znači da je tada u cijelosti postupao u skladu sa *li* – osnovnim vrijednostima i stavovima prema životu. Sa četrdeset godina njegovo zrelo razmišljanje i sigurnost u vezi s tim ko je i šta želi postići učinilo ga je svjesnim svoga puta i cilja. Tada je jasno izražavao svoj stav uz odsutnost bilo kakve sumnje. Sa pedeset godina Konfucije je stekao duboko razumijevanje *Tian*-a, što se obično prevodi kao *nebo* ili *božanstvo*. Sa šezdeset godina mogao je da čuje *Tian*-ovu zapovijest i da je slijedi sa poslušnošću. To je značilo „prihvatanje, spoznaju i ostvarenje ‘naloga Neba’ (*tian ming*)” (Buljan 2022). Sa sedamdeset godina je iskusio slobodu da slijedi svoje želje i strasti, ali bez prekoračenja granica onoga što je ispravno. Sve navedeno ukazuje na mudrost i samodisciplinu, na duhovno sazrijevanje i duboko razumijevanje univerzalnog reda koje prolazi kroz sedam perioda cjeloživotnog učenja:

- prvi period: nenamjerno učenje, spontano (do 15. godine);
- drugi period: opredijeljenost za učenje (od 15. do 30. godine);
- treći period: kao rezultat petnaestogodišnjeg učenja čovjek razvija svoje moralne i etičke principe i stav prema životu (od 30. do 40. godine);

---

¹⁵ The Master said: When I was fifteen I set my heart on learning. At thirty I took my stand. At forty I was without confusion. At fifty I knew the command of Tian. At sixty I heard it with a compliant ear. At seventy I follow the desires of my heart and do not overstep the bounds.

- četvrti period: čovjek je izgrađena ličnost sa jasnim ciljem i to slobodno pokazuje (od 40. do 50. godine);
- peti period: razumijevanje *Tian*-a, odnosno višeg božanstva koje utiče na ljudski život (od 50. do 60. godine);
- šesti period: duhovna povezanost sa višim silama (od 60. do 70. godine);
- sedmi period: potpuna kontrola sopstvenih stremljenja, te sazrijevanje u duhovnom smislu i još viši nivo razumijevanja božanstva (od 70. godine).

U narednom analektu Konfucije govori o kvalitetima koje treba da ima osoba koju vrednujemo kao učitelja ili mudraca: „Učitelj je rekao: „Osoba koja može unijeti novu toplinu u staro, istovremeno razumijevajući novo, vrijedna je da je prihvatite kao učitelja.”” (*Analekti* 2. 11)¹⁶ Ovaj odlomak ističe da učitelj mora biti u stanju dati novo razumijevanje starim konceptima, istovremeno stičući i prenoseći nova saznanja. Učitelj treba da bude sposoban uskladiti kulturno nasljeđe i vrijednosti društva u kome živi. S tim u vezi Egan (1997) ističe paralelizam između kulturnog razvoja pojedinca i kulturnog razvoja čovječanstva. Onaj ko može uspješno kombinovati različite vremenske i strukturalne okvire, smatra se učiteljem vrijednog pažnje. Prema Konfuciju, učitelj treba da bude otvoren za nova saznanja prožimajući ih kroz nasljeđena iskustva i tradiciju, pa pretpostavljamo da upravo zbog toga Konfucija nazivaju „konzervativnim inovatorom” (Tan 2021: Preface). Tako bi i vaspitanje podrazumijevalo rekapitulaciju i integraciju različitih vrsta razumijevanja koja su nastala tokom istorije određenog naroda (Egan 1997).

„Učitelj je rekao: „Plemenita osoba nije posuda.”” (*Analekti* 2. 12)¹⁷ Konfucije ovdje govori o prirodi *junzija* (osobe plemenitog karaktera) i ističe da *junzi* nije kao običan spremnik koji samo prihvata informacije ili ideje bez kritičkog razmišljanja. On nije osoba za jednu namjenu. Umjesto toga, plemenita osoba je ona koja ima sposobnost prosuđivanja i razumijevanja. Naglašava se važnost kritičkog razmišljanja i sposobnost aktivnog učenja i razumijevanja strukture onoga što se uči. Kim (2003) upravo apostrofira da proces konfucijanskog učenja nije pasivan, već sadrži principe kritičkog promišljanja istovremeno podržavajući refleksiju. I u ovom primjeru se uočava aktuelnost Konfucijevih pedagoških ideja. Noam Chomsky (2014) je upućujući kritiku savremenom obrazovanju koristio je istu metaforu ističući kako je današnje obrazovanje slično posudi za držanje vode. Stoga plemenita osoba ne smije

---

¹⁶ The Master said: A person who can bring new warmth to the old while understanding the new is worthy to take as a teacher.

¹⁷ The Master said: The *junzi* is not a vessel.

da se zadovoljava površnim razumijevanjem; ona traga za dubljim značenjem i primjenjuje to znanje u svakodnevnom životu. Ovaj koncept ima i sveobuhvatnije značenje u Konfucijevom učenju, u smislu razvoja karaktera i moralnih vrijednosti, a ne samo akumulacije znanja.

Šta je znanje? Konfucije pitanje upućuje *Yóu*¹⁸, govoreći mu da će ga poučiti tome šta je znanje, a šta neznanje: „Učitelj reče: „Da li da vam podučim o znanju, *Yóu*? Znati kada nešto znate, i znati kada ne znate, to je znanje.”” (*Analekti* 2. 17)¹⁹ Poznavanje granica vlastitog znanja i neprestana težnja za učenjem su ključne osobine mudre osobe. Ova ideja nije bila prisutna samo kod Kineza u doba Konfucija. Srećemo je kod starogrčkih filozofa, u prvom redu Sokrata. Sokrat je na izjavu sofista da čovjek sigurno ništa ne zna podrugljivo odgovarao da ipak nešto sigurno zna – to da ništa ne zna (Ценић и Петровић 2005).

„Učitelj je rekao: „U streljaštvu, probijanje mete nije cilj.”” (*Analekti* 3. 16) Ovaj nas citat upućuje da se ljudi razlikuju po sposobnostima, te da probijanje mete kao krajnjeg cilja nije svojstveno svim ljudima, odnosno da pogodak u metu, istovremeno ne probijajući je, znači veliko približavanje postavljenom cilju. Učitelj Ming-Tao je rekao kako u učenju ne treba postavljati cilj, već da ćemo uspjeti idući korak po korak bez prestanka (Reichenbach & Kwak 2020). Jedan od ciljeva današnjeg vaspitanja i obrazovanja upravo jeste podsticanje cjelovitog i harmoničnog razvoja učenika u skladu sa njegovim mogućnostima, što bi značilo da cilj ne može biti određen spolja, nametnut, on nastaje iz nas samih, iz naših mogućnosti i potreba. Mjerenje uspjeha u streljaštvu ili bilo kojoj drugoj vještini ne bi trebalo da se bazira isključivo na postizanju savršenih rezultata (u ovom slučaju probijanju mete), već na razumijevanju i sistematičnom razvoju vlastitih sposobnosti.

„Učitelj je rekao: „Tamo gdje nema uznemirenih pokušaja razmišljanja, ne ostavljam trag; tamo gdje nema zapinjanja u pokušajima izražavanja, dajem podsticaj. Ako podignem jedan ugao i ne dobijem odgovor na preostala tri, neću nastaviti s poučavanjem.”” (*Analekti* 7. 8)²⁰ Kad osoba aktivno razmišlja i pokušava izraziti svoje mišljenje, učitelj će im pružiti podršku na tom putu. Međutim, kad osoba ne pokazuje inicijativu ili entuzijazam za saznanjem, učitelj neće davati uputstva za učenje. U suštini, učitelj cijeni otvorenost i napor pojedinca u procesu razmišljanja i učenja, jer

¹⁸ Javno umjetničko ime za učenika Ran Qiu (Ran Yóu, Yóu) (Eno 2015).

¹⁹ The Master said: Shall I teach you about knowledge, Yóu? To know when you know something, and to know when you don't know, that's knowledge.

²⁰ The Master said, Where there is no agitated attempt at thinking, I do not provide a clue; where there is no stammered attempt at expression, I do provide a prompt. If I raise one corner and do not receive the other three in response, I teach no further.

je to način približavanja cilju. To na koncu znači da nije svako imao pravo da ga učitelj podučava. Osnovni preduslov je bila izražena želja sa saznanjem i ljubav prema učenju.

Osobe koje teže ka vrlinama koje posjeduje *junzi* treba da posjeduju sposobnost razmišljanja, kritičkog prosuđivanja, razumijevanja, aktivnog učenja i samopouzdanje, tj. uvijek su usmjereni na razvoj ličnih sposobnosti (Nuyen 2003 prema Tan 2021).

„Učitelj je rekao: “Yóu, jesi li čuo za šest imperativa i šest povezanih mana uskog pogleda?” Zilu je odgovorio: “Ne, nisam.” “Sjedi, naučiću te. Ako voliš *ren*, ali ne voliš učenje, mana je neznanje. Ako voliš znanje, ali ne voliš učenje, mana je neukrotivost. Ako voliš vjernost, ali ne voliš učenje, mana je nanositi štetu drugima. Ako voliš iskrenost, ali ne voliš učenje, mana je uvredljivost. Ako voliš hrabrost, ali ne voliš učenje, mana je izazivanje haosa. Ako voliš nepotkupljivost, ali ne voliš učenje, mana je bezobzirnost.”” (*Analekti* 17. 8)²¹ Razgovarajući sa svojim učenikom Ziluom Konfucije je ukazao na osnove moralnog razvoja. Ljubav prema ljudskoj dobroti je poželjna, ali ukoliko tu osobinu ne prati učenje i samokultivisanje, naše razumijevanje ljudske dobrote će ostati površno. Citat iz *Analekta* nas podsjeća na to da su vrline i moralna načela važni, ali da se moraju razvijati i usavršavati kroz kontinuirano učenje (Tan 2015) i samokultivisanje (Li 2016). Bez tog aspekta ćemo nesvjesno ispoljavati mane i naša vrлина će ostati nedovoljno razvijena.

„Zixia²² je rekao: “Čovjek koji svakodnevno procjenjuje šta još nije razumio i kojem mjesec za mjesecom ne izlazi iz glave ono što je naučio, može se reći da voli učenje.”” (*Analekti* 19. 5)²³ Ovaj citat takođe podsjeća na važnost kontinuiranog učenja i samopoboljšanja. To ne znači samo sticanje novih informacija, već i refleksiju, samoanalizu i primjenu stečenog znanja kako bismo postali bolji ljudi i doprinijeli zajednici. Iz citata proističu tri zaključka:

1. Svakodnevna evaluacija – Osoba treba redovno preispitivati sopstveno znanje, iskustvo i namjere i u skladu s tim usmjeravati svoje angažovanje za učenjem.

---

²¹ The Master said, “Yóu, have you heard the six imperatives and the six related flaws of narrow vision?” Zilu replied, “No, I havenot.” “Sit, and I’ll teach them to you. If, you love *ren*, but you do not love learning, the flaw is ignorance. If you love knowledge but you do not love learning, the flaw is unruliness. If you love faithfulness but you do not love learning, the flaw is harming others. If you love straightforwardness but you do not love learning, the flaw is offensiveness. If you love valor but you do not love learning, the flaw is causing chaos. If you love incorruptibility but you do not love learning, the flaw is recklessness.

²² Zixia (子夏) je bio mladi učenik koji je pokazivao sklonost ka nauci. Povezan je sa poezijom u *Analektima* i smatra se da je Konfucije njemu prenio svoja tumačenja pomenutog kanonskog djela. (Eno 2015)

²³ Zixia said, A man who daily assesses what he has yet to understand and who, month by month, does not forget what he has mastered may be said to love learning.

2. Sjećanje na naučeno – *Zixia* ističe da ono što je naučeno ne može se brzo zaboraviti. Kada ono što učenik nauči i primjenjuje u dužem periodu, može se reći da je ovladao znanjima, vještinama i kompetencijama.
3. Ljubav prema učenju – *Zixia* ističe da osoba koja voli učenje primjenjuje naučeno. Učenje je u funkciji mijenjanja sopstvenih obrazaca ponašanja, tako da onaj ko mijenja sebe istovremeno gaji ljubav prema učenju. Vijekovima kasnije, u periodu humanizma i renesanse, Mišel de Montenj (1953) takođe ističe da je pravo učenje ono iz koga onaj koji uči proizvodi svoje sopstveno djelo, a ne ono koje pliva po površini mozga.

3. ZAKLJUČAK I PEDAGOŠKE IMPLIKACIJE

Konfucijevi *Analekti* nude dubok uvid u njegovu filozofiju koja postavlja temelje moralnog i duhovnog razvoja pojedinca, naglašavajući radost učenja, važnost odnosa s drugima, poštovanje prema roditeljima i starijima, te izgradnju vrлина kao osnovu moralnosti. Centralni koncept *ren*, ili humanost i dobronamjernost, ističe važnost međuljudskih odnosa i iskrenosti. Konfucije promovirano učenje, introspekciju, samopoboljšanje, samotransformaciju, samoobrazovanje. Ideja da *junzi* nije pasivan učenik, već aktivna osoba koja razmišlja, prosuđuje i kontinuirano uči, odražava se u Konfucijevim savjetima o postizanju znanja i samopouzdanja. Cilj obrazovanja sa osobinama *ren* i *junzi* je usklađenost riječi i djela. Kroz različite periode svog života Konfucije naglašava važnost samoproučavanja, odgovornosti, hrabrosti i trajne potrage za znanjem. Učiteljski savjeti, poput onog o sposobnosti povezivanja prošlosti i sadašnjosti, kao i potreba za kritičkim razmišljanjem, ukazuju na to da Konfucije ne zagovara samo „prenos“ informacija, već i razvoj karaktera i sposobnosti razmišljanja. Kroz konkretna uputstva Konfucije postavlja temelje za etičko ponašanje i razvoj morala. Njegova filozofija usmjerava na to da ljubav prema učenju treba biti prožeta skromnošću, otvorenošću i empatijom. Jedna od značajnijih epistemskih vrлина je i skromnost u procjeni sopstvenog znanja (Reichenbach and Kwak 2020).

Konfucijeva filozofija, izražena u *Analektima*, ima značajne pedagoške implikacije koje se mogu primijeniti u savremenom vaspitanju i obrazovanju:

1. Koncept kontinuiranog učenja ukazuje na važnost stvaranja obrazovnog okruženja koje podržava trajno kultivisanje i lični razvoj. Obrazovni sistem treba težiti razvoju esencijalnih vrлина za formiranje karaktera, sa akcentom na etičke vrijednosti i vještine potrebne za suočavanje sa izazovima u životu.

Dakle, lični razvoj, u šta spada i moralno vaspitanje, treba da se ostvaruje zbog samog vaspitanika sa potpunom ravnodušnošću prema uspjehu ili neuspjehu (Lau 1979). Drugačije rečeno, da bi osoba razvila moralni karakter ne treba da razmišlja o uspjehu ili neuspjehu, već je postizanje vrline samo sebi cilj. Ova ideja može biti aplikativna na različite aspekte obrazovanja – usvajanje znanja, razvijanje vještina, navika i sposobnosti učenika.

2. Karakteristika *ren* (仁) podrazumijeva različite odnose među ljudima i altruizam. Odnosi u porodici i među prijateljima ukazuju na važnost formiranja socijalnih kompetencija u obrazovanju, osjećaja pripadnosti, odgovornosti, ljubavi i drugih ljudskih kvaliteta. Strategije u obrazovanju trebalo bi da kao cilj imaju podsticanje empatije, altruizma, razumijevanja i razvoja poželjnih odnosa među učenicima.
3. Ideje o samoproučavanju i introspekciji ukazuju na važnost razvoja svijesti o vlastitim vrijednostima, slabostima i potrebama. Preispitujući sopstveno biće učenici unapređuju sopstvenu ličnost i jačaju svoju individualnost (Reichenbach and Kwak 2020). Pedagozi i svi drugi koji se bave pedagoškim radom trebali bi da podstiču učenike na refleksiju, samokultivaciju, samotransformaciju i autokorekciju.
4. Konfucijeva poruka da plemenita osoba nije pasivni „primalac informacija”, već aktivna osoba koja razmišlja, prosuđuje i kontinuirano uči, ima jasnu viziju. Učenike treba podsticati na aktivno učenje, postavljanje pitanja, razvijanje kritičkog razmišljanja i samostalnosti u rješavanju problema i generalno u odnosu prema životu. Kritika i kritička refleksija zauzimaju značajno mjesto i kod Sokrata i kod Konfucija, a samokritika je važan aspekt u *Analektima* (Reichenbach and Kwak 2020). Za razvoj osobe važnu ulogu imaju tradicija i odnosi sa drugima, ali Konfucije ne isključuje potrebu kontrole i kritičke analize takvih uticaja i zadržavanja samo onoga što je prikladno za određenu situaciju (trenutni kontekst) (Wong 2014).
5. Konfucije promoviše skromnost, otvorenost i spremnost na učenje od drugih. Njegovo učenje nije klasno determinisano, on poučava bez obzira na socijalni status i porijeklo (Reichenbach and Kwak 2020). Ova pedagoška implikacija sugerise važnost stvaranja inkluzivnog okruženja gdje se uvažavaju različita mišljenja, gdje učenje nije privilegija isključivo imućnih, i u kome učitelj može učiti od učenika i učenici od učenika. Ove koncepte danas nazivamo intergeneracijskim i intrageneracijskim učenjima.

U krajnjem zaključku, Konfucijeva filozofija obrazovanja je sveobuhvatna, nudi smjernice za lični i društveni razvoj. Njegovi *Analekti* ostaju izvor inspiracije, podstičući nas na razmišljanje o moralnim vrijednostima, međuljudskim odnosima, neprestanom samokultivisanju i holističkom pristupu razvoju učenika.

Pišući ovaj rad otvorilo se nekoliko ideja za buduća istraživanja, poput: odnosa između roditelja i djece, refleksija Konfucijevih ideja na aktuelnu pedagošku teoriju i praksu Kineza, kritike Konfucijevih pedagoških ideja, uloge pitanja u Konfucijevom pedagoškom radu, uloge primjera u Konfucijevoj viziji obrazovanja, potom u kojoj mjeri su koncepti *junzi*, *ren*, *dao*, *li* zastupljeni u današnjim ciljevima vaspitanja i obrazovanja, itd.

Istraživanja ovog tipa mogu pratiti određeni izazovi i poteškoće koje je podjednako važno predočiti. Osnovni izazov je bilo, u nedostatku primarnih izvora, nastojanje da se pronađu što vjerodostojniji sekundarni izvori. Jezička barijera i kulturološke razlike takođe mogu biti otežavajuća okolnost u ovakvim istraživanjima. Razlike između kultura mogu ometati pravilno razumijevanje i savremenih obrazovnih tendencija, a naročito ako nastojimo razumijeti ideje istorijskih ličnosti od prije dvije i po hiljade godina. Filozofski koncepti na koje je fokusirano ovo istraživanje izazovno su polje za istraživače pedagoške orijentacije. Nedostatak literature koji ovu problematiku posmatraju sa pedagoškog aspekta je značajan, ali je istovremeno i izazov za istraživače. I u onim referencama koje su bile dostupne na srpskom jeziku istraživači su nailazili na mnoštvo različitih oblika riječi sinonimnog značenja što možemo okarakterisati kao posljedicu različitih prevoda.

IZVOR

1. Eno, Robert (2015), *The Analects of Confucius an Online Teaching Translation*, Unknown Publisher <https://hdl.handle.net/2022/23420>

LITERATURA

1. Ames, Roger T. (2011), *Confucian Role Ethics: A Vocabulary*, Chinese University Press and University of Hawai'i Press, Hong Kong and Honolulu
2. Buljan, Ivana (2017), "Od jezika do mišljenja: irealne pogodbe i protučinjenično mišljenje u ranoj Kini", *Filozofska istraživanja*, 37(4), 743–761.
3. Buljan, Ivana (2020), "The Chunqiu Fanlu 春秋繁露: Research on the Text and its First Complete Western (English) Translation", *Asian and African Studies*, 29(1), 1–25.

4. Buljan, Ivana (2021), *On Maintaining Power: The Theory of Rulership in Chapters 18-22 of the Luxuriant Dew of the Spring and Autumn Annals*, FF-press, Zagreb
5. Buljan, Ivana (2022), "Nebo ga je usmjerilo na taj Put: Kozmološka dimenzija Konfucijeve filozofije", u: Ranko Matasović (ur.), *Medhótá srávaḥ II Misao i slovo, Zbornik u čast Mislava Ježića povodom sedamdesetoga rođendana*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
6. Ценић, Стојан, Јелена Петровић (2005), *Васпитање кроз историјске епохе*, Учитељски факултет, Врање
7. Cenić, Stojan, Jelena Petrović (2012), *Vaspitanje kroz istorijske epohe*, Učiteljski fakultet, Vranje
8. Chomsky, Noam (2014), *How America's great university system is being destroyed* (R. J. Sowards, Trans.), Adjunct Faculty Association of the United Steelworkers, Altnet
9. Chung, Edward Y. J. (1995), *The Korean Neo-Confuciansim of YiToegye and Yi Yulgok: A Reppraisal of the "Four-Seven Thesis" and Its practical Implications for Self-Cultivation*, State University of New York, New York
10. Де Монтењ, Мишел (1953), *Огледи о васпитању*, Педагошко друштво Србије, Београд
11. Doupe, Aaron (2012), "Virtue and the Individual: Confucius' Conception of International Society", *Glendon Journal of International Studies*, 3, 2-8.
12. Ђукић, Остоја Д. (2017), *Филозофска мисао Кине од синова неба до змајева нашег доба*, Народна библиотека „Иво Андрић”, Челинац - Центар за друштвена кретања, Бања Лука
13. Egan, Kieran (1997), *The Educated Mind: How the Cognitive Tools Shape Our Understanding*, University of Chicago Press, Chicago IL
14. Fung, You-lan (1948), *A Short History of Chinese Philosophy*, Free Press, New York
15. Feng, Ju-lan (1971), *Istorija kineske filozofije*, Nolit, Beograd
16. Goldin, Paul R. (2011), *Confucianism*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles
17. Huang, Zhao (2014), "论孔子塑造"君子"人格的理论创造及其现实价值"[O Konfucijevom teoretskom stvaralaštvu i praktičnoj vrijednosti u oblikovanju ličnosti „džentlmena”], *武汉科技大学学报 (社会科学版) [Journal of Wuhan University of Science & Technology (Social Science Edition)]*,16(5), 524–527.

18. Jensen, Lionel M. (1997), *Manufacturing Confucianism: Chinese Traditions and Universal Civilization*, Duke University Press, Durham
19. Kačapor, Sait (2003), *Sadržaji iz opšte istorije pedagogije*, Grafos internacional, Pančevo
20. Kim, Kyung Hi (2003), "Critical Thinking, Learning and Confucius: A Positive Assessment", *Journal of Philosophy of Education*, 37(1), 71–87.
21. Kim, Kyung Hi (2004), "An attempt to elucidate notions of lifelong learning: analects-based analysis of confucius' ideas about learning", *Asia Pacific Education Review*, 5(2), 117–126.
22. Lau, Din Cheuk (1979), "Introduction", In: *Confucius, the analects* (Lun yü), Translated with an introduction by D. C. Lau, London, Penguin, 9–55.
23. Liang, Tao (2023), "Can we know the true confucius by denying his sainthood?", *Journal of Beijing University of Aeronautics and Astronautics (Social Sciences Edition)*, 36(3), 143–150.
24. Li, Jin (2016), "Humility in learning: A Confucian perspective", *Journal of Moral Education*, 45(2), 147–165.
25. Lipson, Carol S., Roberta A. Binkley (2004), *Rhetoric before and beyond the Greeks*, State University of New York Press, New York
26. Loewe, Michael (2005), *Faith, Myth and Reason in Han China*, Hackett Publishing Company, Inc., Indianapolis/Cambridge
27. Loewe, Michael (2011), *Dong Zhongshu, a "Confucian" Heritage and the Chunqiu Fanlu*, Leiden, Brill
28. McEwan, Hunter(2016), "Conduct, method, and care of the soul. A comparison of pedagogies in Confucian and Western thought", In: D. Xu & H. McEwan (Eds.), *Chinese philosophy on teaching and learning*, State University of New York Press, Albany, 61–75.
29. Mikanović, Brane (2016), *Naučni razvoj pedagogije i područja vaspitanja*, Grafomark, Laktaši
30. Ni, Peimin (2014), "The Philosophy of Confucius", In: V. Shen (Ed.), *Dao Companion to Classical Confucian Philosophy*, Dao Companionsto Chinese Philosophy 3, 53-80.
31. Nylan, Michael (2001), *The Five "Confucian" Classics*, Yale University Press/New Haven & London
32. Павловић, Златко (2016), *Облици васпитања и онтогенеза*, Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву, Пале

33. Павловић, Миодраг (ур.) (1964), *Изабрани списи. Лаоце, Конфуције, Чуангце*, Издавачко предузеће „Просвета”, Београд
34. Reichenbach, Roland, Duck-Joo Kwak (2020), "The Confucian Ethos of Learning: An Introduction", *Confucian Perspectives on Learning and Self-Transformation*, 14, 1–25.
35. Tan, Charlene (2013), "For group, (f)or self: Communitarianism, Confucianism and values education in Singapore", *Curriculum Journal*, 24(4), 478–493.
36. Tan, Charlene (2015), "Teacher-directed and learner-engaged: exploring a Confucian conception of education, Ethics and Education", 10(3), 302–312.
37. Tan, Charlene (2017), "Confucianism and education", In: Noblit, G. (Ed.), *Oxford Research Encyclopedia of Education*, Oxford University Press, 1–18.
38. Tan, Charlene (2021), *Confucian Philosophy for Contemporary Education*, Routledge, London
39. Васиљев, Леонид С. (1987), *Историја религија истока*, Ново дело, Београд
40. Vlahović, Petar (1973), *Život i običaji naroda Kine*, Naučna knjiga, Beograd
41. Vukasović, Ante (1977), *Moralne kvalitete naših učenika*, Izdavački zavod Jugoslavenske akademije, Zagreb
42. Woo, Jeong-Gil (2020), "Educational Relationship in the Analects of Confucius", *Confucian Perspectives on Learning and Self-Transformation*, 14, 45–62.
43. Wong, David B. (2014), "Cultivating the self in concert with others", In: A. Olberding (Ed.), *Dao companion to the Analects*, Springer, Dordrecht and Others, 171–197.
44. Xu, Di, Liuxin Yang, Hunter McEwan, Roger T. Ames (Trans.) (2016), "On teaching and learning (Xueji)", In: X. Di & H. McEwan (Eds.), *Chinese philosophy on teaching and learning: Xueji in the twenty-first century*, State University of New York, New York, 9–18.
45. Yao, Xinzong (2000), *An introduction to Confucianism*, Cambridge University Press, Cambridge
46. Zhao, Juanjuan (2013), "Confucius as a Critical Educator: Towards Educational Thoughts of Confucius", *Frontiers of Education in China*, 8(1), 9–27.
47. Žlebnić, Leon (1970), *Opšta istorija školstva i pedagoških ideja*, Naučna knjiga, Beograd

ANALYSIS AND INTERPRETATION OF CONFUCIUS' *ANALECTS*: A PEDAGOGICAL APPROACH

Summary:

This paper presents Confucius' pedagogical ideas through the analysis and interpretation of his dialogues collected in the *Analects*. The focus is on key concepts of Confucianism, such as *ren* (humaneness, benevolence/kindness), *junzi* (the noble, ideal, exemplary person), *dao* (the way/path), and *li* (ritual behavior/courtesy). Confucius' approach to education is examined, emphasizing the importance of learning for personal growth, self-development, and contribution to the community. His ideas on morality, modesty, empathy, and recognizing virtues in others are explored through his dialogues with students, identified as key characteristics of his pedagogical work. The aim of this theoretical study is to provide a pedagogical analysis and interpretation of Confucius' *Analects*. Implications for contemporary pedagogical theory and practice are discussed, including the need for lifelong learning, the development of socio-humanistic skills, student reflection, critical thinking, intergenerational and intragenerational learning, a deeper understanding of the learning process, self-cultivation, and self-transformation.

Keywords: Confucius; Confucianism; pedagogical ideas; *Analects*; *ren*; *junzi*; *dao*; *li*; Chinese culture; morality

Adrese autora

Authors' address

Nemanja D. Vukanović
Univerzitet u Banjoj Luci
Filozofski fakultet u Banjoj Luci
nemanja.vukanovic@ff.unibl.org

Tatjana V. Mihajlović
Univerzitet u Banjoj Luci
Filozofski fakultet u Banjoj Luci
tatjana.mihajlovic@ff.unibl.org

